

03. Synchronizace procesů

ZOS 2013, L. Pešička

Opakování

- Kde je uložený PID procesu?
v PCB v tabulce procesů

 - Jaké systémové volání vytvoří nový proces?
Linux: `fork()` Windows: `fn CreateProcess()`

 - Jakým způsobem spustím jiný program?
Linux: `execve()` , často v kombinaci s `fork()`
-

Stavy procesů – poznámky k implementaci v Linuxu

□ Zombie

- Proces dokončil svůj kód
- Stále má záznam v tabulce procesů
- Čekání, dokud rodič nepřečte exit status (voláním `wait()`); příkaz `ps` zobrazuje stav "Z"

□ Sirotek

- Jeho kód stále běží, ale skončil rodičovský proces
- Adoptován procesem `init`

Jak na zombii?

```
#include <stdio.h>
int main (void) {
    int i,j;
    i = fork();
    if (i == 0)
        printf ("Jsem potomek s pidem %d, rodic ma %d\n", getpid(),
            getppid());
    else {
        printf ("Jsem rodic s pidem %d, potomek ma %d\n", getpid(), i);
        for (j=10; j<100; j++) j=11; // rodic neskonci, nekonečná smyčka
    }
}
```

Potomek skončí hned, ale
rodič se točí ve smyčce

Plánování procesů

- **Krátkodobé** – CPU scheduling
kterému z připravených procesů bude přidělen procesor; vždy ve víceúlohovém

typický plánovač jak jej známe

- **Střednědobé** – swap out
odsun procesu z vnitřní paměti na disk

- **Dlouhodobé** – job scheduling
výběr, která úloha bude spuštěna
dávkové zpracování
(dostatek zdrojů – spust' proces)

Liší se – frekvencí spouštění plánovače

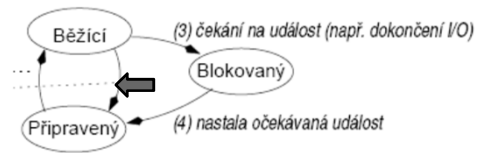
Plánování procesů

Stupeň multiprogramování

- Počet procesů v paměti
- Zvyšuje: long term scheduler
- Snižuje: middle term scheduler

Ne v každém OS musí být všechny
tři typy plánovače, typicky jen
krátkodobý plánovač

Plánování

□ Nepreemptivní

- Proces skončí
- Běžící -> Blokováný
 - Čekání na I/O operaci
 - Semafor
 - Čekání na ukončení potomka

Proces opustí CPU:
jen když skončí,
nebo se zablokuje

□ Preemptivní

- Navíc přechod:
Běžící -> Připravený
 - Uplynulo časové kvantum

Preemptivní
navíc opustí CPU při uplynutí
časového kvanta
Problém – proces může být
přerušen kdykoliv, bohužel i v
nevhodný čas

Vlákná

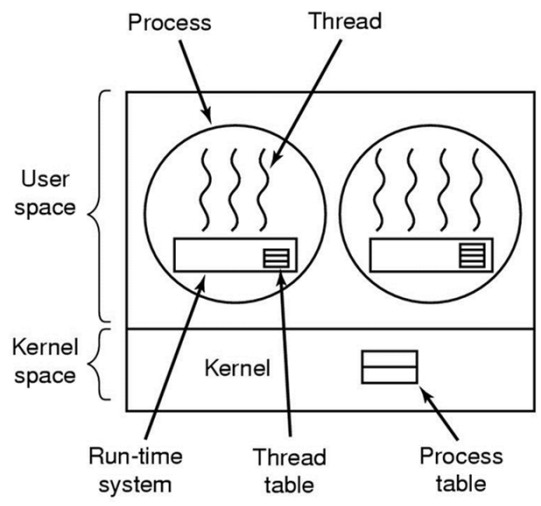
Vlákná mohou být implementována:

- V jádře
- V uživatelském prostoru
- Kombinace

Zná jádro pojem vlákná?
Jsou v jádře plánována vlákná nebo procesy?

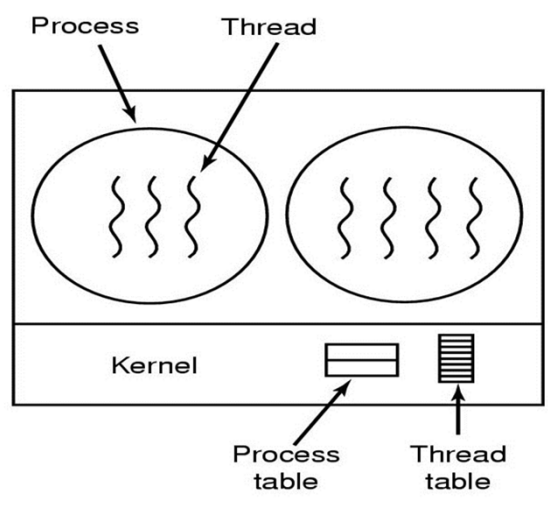
Vlákna v User Space

Jádro plánuje procesy,
O vláknech nemusí vůbec vědět.
Pokud vlákno zavolá systémové volání, celý proces se zablokuje

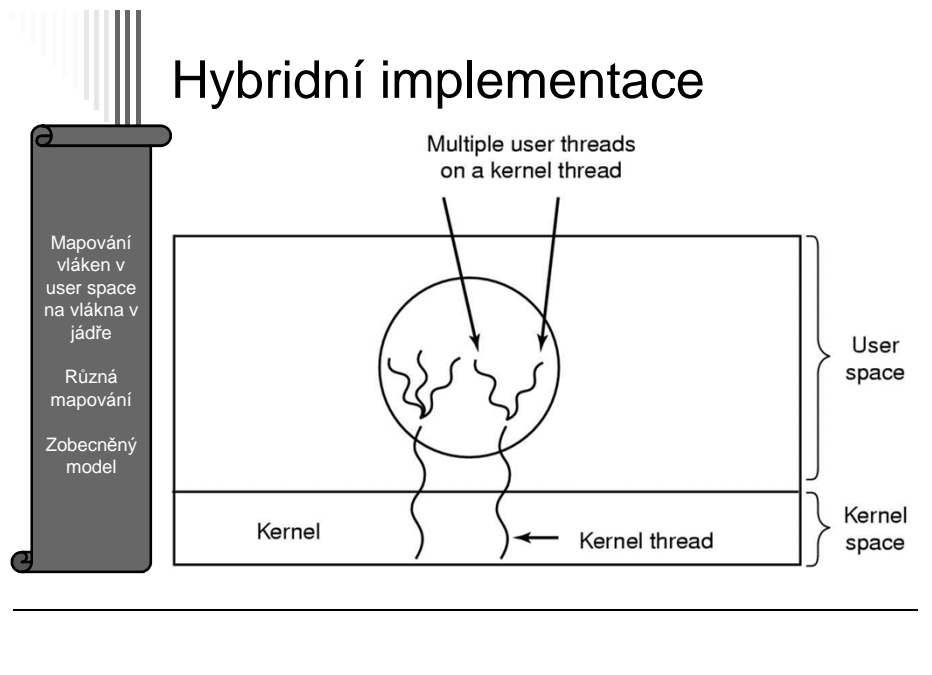

Vlákna v jádře

Jádro plánuje jednotlivá vlákna.
Kromě tabulky procesů má i tabulku vláken.

Hybridní implementace

Modely - vlákna

- one-to-one (1:1) .. vlákna v jádře
 - Každé vlákno – separátní “proces” v jádře
 - Plánovač jádra je plánuje jako běžné procesy
 - Základní jednotkou plánování jsou vlákna

- many-to-one (M:1) .. vlákna jen v user space
 - User level plánovač vláken
 - Z pohledu jádra – vlákna 1 procesu jako pouze 1 proces

- many-to-many (M:N)
 - Komerční unixy (Solaris, Digital Unix, IRIX)

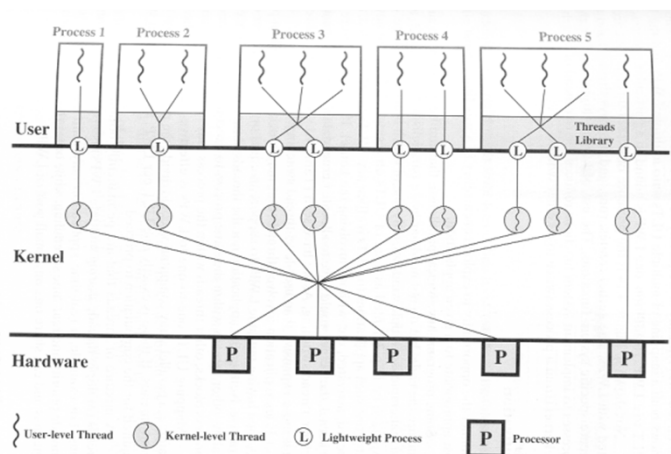
Vlákna - Solaris

- Uživatelská vlákna, vlákna jádra
- Lehké procesy (LWP)
- Každý proces – min. 1 LWP
- Uživatelská vlákna multiplexována mezi LWP procesy
- Pouze vlákno napojené na některý LWP může pracovat
- Ostatní blokována nebo čekají na uvolnění LWP

- Každý LWP proces – jedno vlákno jádra
- Další vlákna jádra bez LWP – např. obsluha disku
- Vlákna jádra – multiplexována mezi procesory

Často uváděný
příklad obecné
koncepce vláken

Vlákna Solaris

Linux

- Systémové volání **clone()**
 - Zobecněná verze fork()
 - One-to-one model
 - Dovoluje novému procesu sdílet s rodičem
 - Paměťový prostor
 - File descriptors
 - Signal handlers
 - Specifické pro Linux, není přenositelné (portable), není obecně v unixových systémech

Můžeme říci, co z uvedeného bude sdíleno

Pthreads

Knihovna vláken

- Historicky každý výrobce měl svoje řešení
- UNIX – IEEE POSIX 1003.1c standard (1995)
 - POSIX .. jednotné rozhraní, přenositelnost programů
 - Implementace POSIX threads – Pthreads
- `gcc -lpthread -o vlakna vlakna.c` (překlad na eryxu)
- <http://yolinux.com/TUTORIALS/LinuxTutorialPosixThreads.html>
- <http://www.root.cz/clanky/programovani-pod-linuxem-tema-vlakna/>
 - Série článků, procesy, vlákna, synchronizace, ...

PTHREADS

- Rozhraní specifikované IEEE POSIX 1003.1c (1995)
- Implementace splňující tento standard:
POSIX threads , pthreads
- Popis v pthread.h

1. **Management** vláken (create, detach, join)
 2. **Mutexy** (create, destroy, lock, unlock)
 3. **Podmínkové proměnné** (create, destroy, wait, signal)
 4. **Další synchronizace** (read-write locks, bariéry)
-

Implementace v Linuxu - dříve

- Název: Linux threads
 - Starší
 - Používala clone()
 - Využívala signály SIGUSR1 a SIGUSR2 pro koordinaci vláken, nemohl je použít uživatel
 - zde je jen pro zajímavost
-

Implementace v Linuxu - dnes, kernel 2.6.* a další

Native Posix Thread Library (NPTL)

- Také využívá systém.volání clone()
- Synchronizační primitivum futex
- Implementace 1:1
 - Vlákno vytvořené uživatelem pthread_create() odpovídá 1:1 plánovatelné entitě v jádře (task)
 - Výhodou – rychlost
100 000 vláken na IA-32 2s
bez NPTL cca 15 min

pthreads – základní funkce

funkce	popis
pthread_create()	Vytvoří nové vlákno
pthread_join()	Čeká na dokončení vlákna

Vlákna: základní funkce

- **#include <pthread.h>** .. vlákna pthread
- **pthread_t a, b;** .. id vláken a,b
- **pthread_create(&a, NULL, pocitej, NULL)**
 - a – id vytvořeného vlákna
 - NULL – atributy vlákna (man pthread_attr_init)
 - pocitej – funkce vlákna
 - NULL – argument předaný funkci pocitej
 - Návratová hodnota 0 – vlákno se podařilo vytvořit
- **pthread_join(a, NULL);**
 - Čeká na dokončení vlákna s id a
 - Vlákno musí být v joinable state (ne detach, viz atributy)
 - NULL – místo null lze číst návrat. hodnotu

Příklad – vlákna – fce vlákna

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <pthread.h>
```

funkce vlákna

```
void *print_message_function( void *ptr )
{
    char *message;
    message = (char *) ptr;
    printf("%s \n", message);
}
```


Příklad – vlákna - main

```
main()
{
    pthread_t thread1, thread2;
    char *message1 = "Thread 1";
    char *message2 = "Thread 2";
    int  iret1, iret2;

    /* vytvoříme 2 vlákna, každé pustí podprogram s různým parametrem */

    iret1 = pthread_create( &thread1, NULL, print_message_function, (void*)
message1);
    iret2 = pthread_create( &thread2, NULL, print_message_function, (void*)
message2);
```


Příklad – vlákna - main

```
/* hlavní vlákno bude čekat na dokončení spuštěných vláken */
/* jinak by mohlo hrozit, že skončí dřív než spuštěná vlákna */
===== zde 1+2=3 vlákna =====

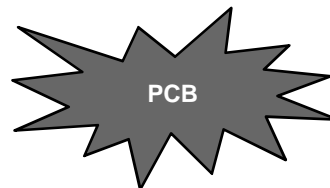
pthread_join( thread1, NULL);
pthread_join( thread2, NULL);
===== zde 1 hlavní vlákno =====
printf("Thread 1 returns: %d\n",iret1);
printf("Thread 2 returns: %d\n",iret2);
exit(0);
}
```

Jiný příklad: předání parametru vláknu

```
//vytvareni vlaken
for (i = 0; i < THREAD_COUNT; i++) {
    thID = malloc(sizeof(int));
    *thID = i + 1;
    pthread_create(&threads[i], NULL, thread, thID);
}
// funkce vlakna
void *thread(void * args) {
    printf("Jsem vlakno %d\n", *((int *) args) );
}
```

Proces UNIXU – obsahuje informace:

- Proces ID, proces group ID, user ID, group ID
- Prostředí
- Pracovní adresář
- Instrukce programu
- Registry
- Zásobník (stack)
- Halda (heap)
- Popisovače souborů (file descriptors)
- Signal actions
- Shared libraries
- IPC (fronty zpráv, roury, semaforey, sdílená paměť)

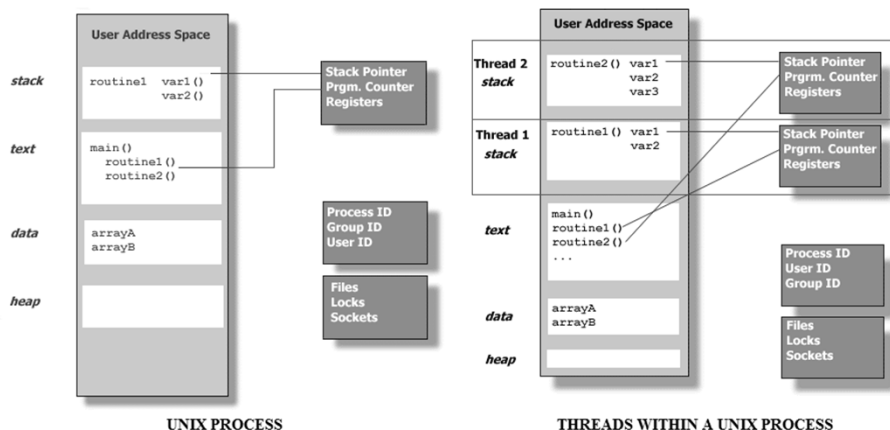
Vlákno má vlastní (!!):

- ❑ Zásobník (stack pointer)
- ❑ Registry
- ❑ Plánovací vlastnosti (policy, priority)
- ❑ Množina pending a blokových signálů
- ❑ Data specifická pro vlákno

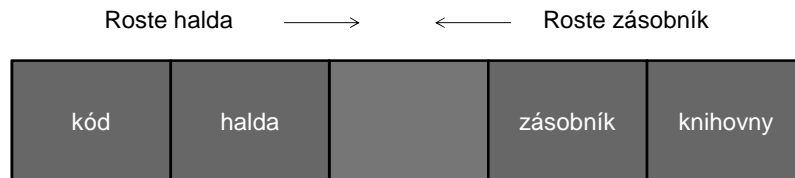
Všechna vlákna uvnitř stejného procesu sdílejí stejný adresní prostor

Mezivláknová komunikace je efektivnější a snadnější než meziprocesová

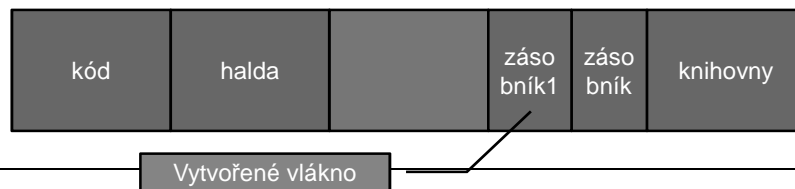
proces vs. proces s více vlákny
(rozdělení paměti je jen ilustrativní)

Rozdělení paměti pro proces

Máme-li více vláken => více zásobníků, limit velikosti zásobníku

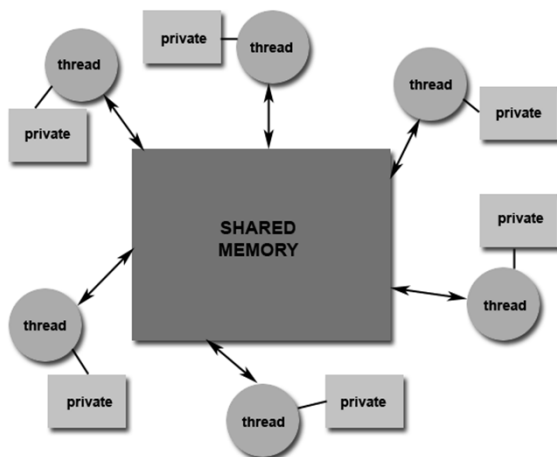

Zásobník pro vlákno

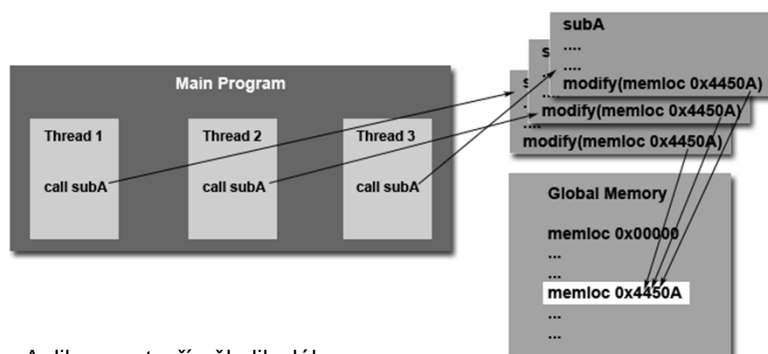
- Při vytvoření vlákna můžeme specifikovat velikost zásobníku
- Je potřeba celkem šetřit..
Při max. velikost 8MB * 512 vláken = 4 GB

Globální a privátní paměť vláken

více vláken
stejného procesu

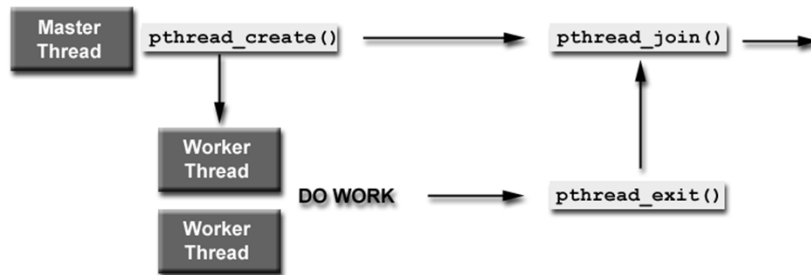

Vláknová bezpečnost (thread-safe)

Aplikace vytvoří několik vláken
Každé vlákno vyvolá stejnou rutinu
Tato rutina modifikuje společná globální data
– pokud nemá synchronizační mechanismy, není thread-safe

Čekání na dokončení vláken

Možnosti ukočení vlákna

- Vlákno dokončí „proceduru vlákna“
- Vlákno kdykoliv zavolá pthread_exit()
- Vlákno je zrušené jiným přes pthread_cancel()
- PROCES je ukončen zavoláním exec() nebo exit()
- Pokud main() skončí první bez explicitního volání pthread_exit()

Vlákna - Java

- Vlákno – instance třídy `java.lang.Thread`
- Odvodit potomka, překrýt metodu `run()`
 - Vlastní kód vlákna
- Spuštění vlákna – volání metody `start()` třídy `Thread`

- Další možnost - třída implementující rozhraní `Runnable`

```
class Něco implements Runnable {  
    public void run() { ... } }
```

Problémy preemptivních systémů

Pokud je systém preemptivní (což často chceme, aby se procesy rychle střídaly na CPU), může dojít k odstavení procesu od procesoru v nevhodný čas

Např. manipuluje se sdílenou datovou strukturou, a než dokončí všechny potřebné akce, dojde k přeplánování na jiný proces (vlákno), což může vést ke špatnému výsledku

Taková chyba se může projevit velmi nepravidelně, třeba 1x za 100 000 běhů programu.

Synchronizace procesů

- Časový souběh
 - Kritická sekce
 - Algoritmy pro přístup do kritické sekce
 - Semafory
-

Časový souběh

- Procesy sdílejí společnou paměť – čtení a zápis
 - Může nastat časový souběh (race condition)
 - Příklad: dva procesy zvětšují asynchronně společnou proměnnou X
-

Příklad dvou procesů

cobegin

...

$x := x + 1;$

...

||

...

$x := x + 1;$

...

coend

1.proces

2.proces

společná
paměť:

x

Příkaz na nízkourovňové instrukce

$x := x + 1;$

1. Načtení hodnoty x do registru (LD R, x)
2. Zvýšení hodnoty x (INC R)
3. Zápis nové hodnoty do paměti (LD x, R)

Pokud oba procesy provedou příkazy sekvenčně,
bud mít x správně x+2

Chybné pořadí vykonání

Přepnutí v nevhodném okamžiku.. Pseudoparalelní běh

1. P1: LD R, x // x je 0, R je 0
2. → P2: LD R, x // x je 0, R je 0
3. INC R // x je 0, R je 1
4. ← P1: LD x, R // x je 1, R je 1
5. P1: // x je 1, R je 0 – rozpor
6. INC R // x je 1, R je 1
7. LD x, R // x je 1, R je 1

Výsledek – chyba, neprovedlo se každé zvětšení, místo 2 je 1

Chybné vykonání – 2 CPU

Chyba i při paralelním běhu

Proces 1:

```
LD R, x
INC R
LD x, R
...
```

Proces 2:

```
...
LD R, x
INC R
LD x, R
```

K chybě může dojít jak při pseudoparalelním běhu,
tak i při paralelním běhu

Př. bankovní transakce

Dva procesy přístup do databáze

- Účet := účet + 20 000 1. proces
- Účet := účet – 15 000 2. proces

Správný výsledek?

Možné výsledky?

Časový souběh – další příklady

- Přidávání prvku do seznamu
 - Častá činnost v systémovém programování

 - Přístup do souboru
 - 2 procesy chtějí vytvořit soubor a zapsat do něj
 - 1. proces – zjistí, že soubor není
 - ... přeplánování ...
 - 2. proces – zjistí, že soubor není, vytvoří a zapíše
 - 1. proces – pokračuje, vytvoří a zapíše
 - znehodnotí činnost druhého procesu
-

Výskyt souběhu

- časový souběh se projevuje nedeterministicky
- většinu času běží programy bez problémů
- hledání chyby je obtížné

Řešení časového souběhu

- pokud čtení a modifikace atomicky
 - atomicky = jedna nedělitelná operace
 - souběh nenastane
- hw většinou není praktické zařídit
- sw řešení
 - v 1 okamžiku dovolíme číst a zapisovat společná data pouze 1mu procesu
 - => ostatním procesům zabránit

Kritická sekce

- sekvenční procesy
 - komunikace přes společnou datovou oblast

- kritická sekce (critical section, region)
 - místo v programu, kde je prováděn přístup ke společným datům

- úloha – jak implementovat, aby byl v kritické sekci v daný okamžik pouze 1 proces

Společná datová oblast

- hlavní paměť (sdílené proměnné x,y,z,..)

- soubor
 - pokud 1 proces pracuje s jinou hodnotou, než jakou očekává jiný proces
 - zamykání částí souboru – řeší časový souběh

- každá kritická sekce se vztahuje ke konkrétním datům, ke kterým se v ní přistupuje

Počet kritických sekcí

- Kritická sekce nemusí být jedna
- Pokud procesy sdílejí tři proměnné x , y , z
 - Každá z nich představuje KS1, KS2, KS3

Mohli bychom sice říci, že jde o jednu KS, ale potom bychom zbytečně blokovali přístup k y , řešíme-li souběh nad x atd.

Analogie: když potřebujeme zamknout řádku tabulky v databázi, není potřeba zamykat celou tabulku, která může mít třeba milion záznamů – vliv na výkon systému

Struktura procesů

```
cobegin
P1: while true do           // nekonečná smyčka
  begin
    nevinná_činnost;       // pouze s vlastními daty
    kritická_sekce        // přístup do sdílených dat
  end
||
P2: ...                     // totéž co P1
coend
```

Cílem slidy je říci, že činnost procesu se skládá z částí, kdy pracuje s vlastními daty a z částí, kdy přistupuje ke sdíleným datům

Kritická sekce

Proces, který chce do kritické sekce musí počkat, až z ní jiný proces vystoupí

Pravidla pro řešení časového souběhu (!)

1. Vzájemné vyloučení - žádné dva procesy nesmějí být současně uvnitř své kritické sekce
2. Proces běžící mimo kritickou sekci nesmí blokovat jiné procesy (např. jim bránit ve vstupu do kritické sekce)
3. Žádný proces nesmí na vstup do své kritické sekce čekat nekonečně dlouho (jiný vstupuje opakovaně, neumí se dohodnout v konečném čase, kdo vstoupí první)

Možnosti řešení

- Zákaz přerušení
- Aktivní čekání
- Zablokování procesu

Zákaz přerušení

- vadí přeplánování procesů
 - výsledek přerušení v systémech se sdílením času
- zákaz přerušení → k přepínání nedochází
 - zakaž přerušení;
 - kritická sekce;
 - povol přerušení;

Zákaz přerušení II.

- nejjednodušší řešení – na uniprocessoru (1 CPU)
- není dovoleno v uživatelském režimu (jinak by uživatel zakázal přerušení a už třeba nepovolil...)
- používáno často uvnitř jádra OS
- ale není vhodné pro uživatelské procesy

Aktivní čekání - předpoklady

- zápis a čtení ze společné datové oblasti jsou nedělitelné operace
 - současný přístup více procesů ke stejné oblasti povede k sekvenčním odkazům v neznámém pořadí
 - platí pro data <= délce slova
- kritické sekce nemohou mít přiřazeny prioritu
- relativní rychlost procesů je neznámá
- proces se může pozastavit mimo kritickou sekci

Algoritmus 1 – procesy přistupují střídavě

```
program striktni_stridani;
var turn: integer;
begin
  turn := 1;
  cobegin
    P1: while true do
      begin
        while turn = 2 do; // čekací smyčka
          KS; // kritická sekce
        turn := 2 // a může druhý
      end
  end
```

:= přiřazení (Java =)
= porovnání (Java ==)

Algoritmus 1 pokračování

```
||
P2: while true do
  begin
    while turn = 1 do; // čekací smyčka
      KS; // kritická sekce
    turn:= 1 // a může první
  end
coend
end
```


Algoritmus 1

- Problém – porušuje pravidlo 2

- Pokud je jeden proces podstatně rychlejší, nemůže vstoupit do kritické sekce 2x za sebou

Aktivní čekání

- Aktivní čekání
 - Průběžné testování proměnné ve smyčce, dokud nenabude očekávanou hodnotu

- Většinou se snažíme vyhnout
 - plýtvá časem CPU

- Používá se, pokud předpokládáme krátké čekání
 - spin lock

Algoritmus - Peterson

- První úplné řešení navrhl Dekker, ale je poměrně složité

- Jednodušší a elegantnější algoritmus navrhl Peterson (1981)
 - viz dále řešení pro 2 procesy
 - lze i zobecnit

Peterson – enter_CS()

```
program petersonovo_rezeni;
var turn: integer;
    interested: array [0..1] of boolean;      // na začátku {false, false}

procedure enter_CS(process: integer);
var other: integer;
begin
    other:=1-process;                        // ten druhý proces
    interested[process]:=true;              // oznámí zájem o vstup
    turn:=process;                          // nastaví příznak
    while turn=process and interested[other]=true do ;
end;
```

Peterson – leave_CS()

```
procedure leave_CS(process: integer);  
begin  
    interested[process]:=false;    // oznámí odchod z KS  
end;
```

Peterson – použití enter_CS() a leave_CS()

```
begin  
    interested[0]:=false; // inicializace  
    interested[1]:=false;  
cobegin  
    while true do {cyklus - vlákno 1}  
    begin  
        enter_CS(0);  
        KS1;  
        leave_CS(0);  
    end {while}  
    || {vlákno 2 analogické}  
coend  
end.
```

Z funkce enter_CS se
vrátí až tehdy, když je
kritická sekce volná !

Zavoláním
leave_CS dáme
najevo, že kritická
sekce končí a
dovnitř může někdo
jít

Peterson - vysvětlení

```
while turn=process and interested[other]=true do ;
```

Pokud chce do KS pouze jeden z procesů:

interested[other] bude false, a smyčka končí

Pokud chtějí do KS oba dva:

rozhoduje první část `turn == process`

turn bude vždy mít hodnotu 0, nebo 1, nic jiného
jeden z procesů skončí čekací smyčku

Peterson – vysvětlení podrobněji

- na začátku není v KS žádný proces
- první proces volá `enter_CS(0)`
 - `interested[0] := true; turn := 0;`
 - nebude čekat ve smyčce, `interested[1]` je false
- nyní proces 2 volá `enter_CS(1)`
 - `interested[1]:= true; turn := 1;`
 - čeká ve smyčce, dokud `interested[0]` nebude false (`leave_CS`)
- pokud oba volají `enter_CS` téměř současně...
 - oba nastaví `interested` na true
 - oba nastaví `turn` na své číslo ALE provede se sekvenčně, 0 OR 1
 - např. druhý proces bude jako druhý ☹, tedy `turn` bude 1
 - oba se dostanou do `while`, první proces projde, druhý čeká

Spin lock s instrukcí TSL (!!)

- hw podpora:
- většina počítačů – instrukci, která otestuje hodnotu a nastaví paměťové místo v jedné nedělitelné operaci

- operace Test and Set Lock – TSL, TS:
- TSL R, lock
 - LD R, lock
 - LD lock, 1

 - R je registr CPU
 - lock – buňka paměti, 0 false nebo 1 true; boolean;

TSL

- Provádí se nedělitelně (atomicky) – žádný proces nemůže k proměnné lock přistoupit do skončení TSL

- Multiprocessor – zamkne paměťovou sběrnici po dobu provádění instrukce

TSL - použití

- Proměnná typu zámeček – na počátku 0
- Proces, který chce vstoupit do KS – test
 - Pokud 0, nastaví na 1 a vstoupí do KS
 - Pokud 1, čeká
- Pokud by TSL nebyla atomická
 - Jeden proces přečte, vidí 0 .. Přeplánování..
 - Druhý proces přečte, vidí 0, nastaví 1, vstoupí KS
 - První proces naplánován, zapíše 1 a je také v KS

Implementace zámku

Spin_lock:

```
TSL R, lock      ;; atomicky R=lock, lock=1
CMP R, 0         ;; byla v lock 0?
JNE spin_lock   ;; pokud ne cykluj dál
RET              ;; návrat, vstup do KS
```


Spin_unlock:

```
LD lock, 0       ;; ulož hodnotu 0 do lock
RET
```


Implementace zámku – pozn.

- Cyklus přes návěští spin_lock dokud lock je 1
- Když někdo jiný vyvolá spin_unlock, přečte 0 a může vstoupit do KS
- Pokud na vstup do KS čeká více procesů
 - Hodnotu 0 přečte jenom jeden z nich (první kdo vykoná TSL)

Implementace – jádro Linuxu

spin_lock:

```
TSL R, lock
CMP R, 0      ;; byla v lock 0 ?
JE cont      ;; pokud byla, skočíme
Loop: CMP lock, 0  ;; je lock 0 ?
JNE loop     ;; pokud ne, skočíme
JMP spin_lock ;; pokud ano, skočíme
Cont: RET    ;; návrat, vstup do KS
```

Náhrada TSL

□ Uniprocessor

- Nedělitelnost zakázáním přerušení (DI/EI, CLI/STI)

□ Multiprocessor

- Primitivní operace s uzamčením sběrnice

□ Př. I8086:

- MOV AL, 1 ; do AL 1
- LOCK XCHG AL, X ; zamkne sběrnici pro XCHG
; zamění AL a X

TSL – v pseudokódu

```
atomic function TSL (var x: boolean) : boolean;  
begin  
  TSL := x;  
  x := true;  
end;
```

Instrukci TSL si můžeme namodelovat s využitím atomické funkce (provede se nedělitelně)

Implementace spin-locku

```
type lock = boolean;
```


```
procedure spin_lock (var m: lock);  
begin  
  while TSL(m) do ;   {čeká dokud je m true}  
end;
```


Implementace spin-locku


```
procedure spin_unlock (var m: lock);  
begin  
  m := false;  
end;
```

Pozn. V literatuře TSL někdy se nastavuje true,
někdy false; chce to předem znát sémantiku

Problém řešení s aktivním čekáním

- Peterson, spin-lock
- Ztracený čas CPU
 - Jeden proces v KS, další může ve smyčce přistupovat ke společným proměnným
 - krade paměťové cykly aktivnímu procesu
- Problém inverze priorit
 - Pouze zde připustíme, že procesy mají prioritu
 - Dva procesy, jeden s vysokou H a druhý s nízkou L prioritou, H se spustí jakmile připraven

Problémy akt. čekání, problém: inverze priorit

- L je v kritické sekci
- H se stane připravený (např. má vstup)
- H začne aktivní čekání
- L ale nebude už nikdy naplánován,
nemá šanci dokončit KS
- H bude aktivně čekat do nekonečna

- **Problém inverze priorit**

Řešení problémů s akt. čekáním

- hledala se primitiva, která procesy zablokuje, místo aby čekal aktivně
-

Semaforey (!!)

- Dijkstra (1965) navrhl primitivum, které zjednodušuje komunikaci a synchronizaci procesů – semaforey
 - Semafor – **proměnná**, obsahuje nezáporné celé číslo
 - Semaforu lze přiřadit hodnotu pouze při deklaraci
 - Nad semaforey pouze **operace** P(s) a V(s)
-

Struktura semaforu (!!)

```
typedef struct {  
    int hodnota;  
    process_queue *fronta;  
} semaphore;
```

hodnota semaforu: 0, 1, 2, ..

fronta procesů čekajících na daný semafor

Operace P (!!)

Operace P(S):

```
if S > 0  
    S--;  
else  
    zablokuj_proces;
```

zablokuje proces, který chtěl provést operaci P:

- přidá jej do fronty procesů čekajících na daný semafor
- stav procesu označí jako blokováný

Operace V(!!)

Operace V(S):

```
if (proces_blokovany_nad_semaforem)
    jeden_proces_vzbud;
else
    S++;
```

podívá se, zda je fronta prázdná či ne

označí stav procesu jako připravený
vyjme proces z fronty na semafor

(Pokud je nad semaforem S zablokovaný jeden nebo více procesů, vzbudí jeden z procesů; proces pro vzbuzení je vybrán náhodně)

Pamatuj

Semafor je tvořen celočíselnou proměnnou s a frontou procesů, které čekají na semafor, a jsou nad ním implementovány operace $P()$ a $V()$

s může nabývat hodnot 0, 1, 2, ..

Hodnota 0 znamená, že je semafor zablokovaný, a prvolání, operace $P()$ se daný proces zablokuje

Nenulová hodnota s znamená, kolik procesů může zavolat operaci $P()$, aniž by došlo k jejich zablokování

Pro vzájemné vyloučení je tedy počáteční hodnotu s potřeba nastavit na 1, aby operaci $P()$ bez zablokování mohl vykonat jeden proces

Poznámky

- Operace P a V jsou nedělitelné (atomické) akce
 - Jakmile začne operace nad semaforem – nikdo k němu nemůže přistoupit dokud operace neskončí nebo se nezablokuje

- Několik procesů současně ke stejnému semaforu
 - Operace se provede sekvenčně v libovolném pořadí

Poznámky - terminologie

- V literatuře P(s) někdy wait(s) nebo down(s)
- V(s) nazýváno signal(s) nebo up(s)

- Původní označení z holandštiny
- P proberen – otestovat
- V verhoggen – zvětšit

- Pomůcka – např. abecední pořadí operací*

Vzájemné vyloučení – pomocí semaforů

- Vytvořit semafor s hodnotou 1
- Před vstupem do KS – P(s)
- Po dokončení KS – V(s)

P(s); ... KS ... ; V(s);

- Je-li libovolný proces v KS
 - Potom S je 0, jinak S je 1

Vzájemné
vyloučení

Do kritické
sekce smí
vstoupit pouze
1 proces
současně

Na počátku je
vstup do kritické
sekce volný

Vzájemné vyloučení (!!!)

```
var s: semaphore = 1;  
cobegin  
  while true do  
    begin  
      ...  
      P(s);  
      KS1;  
      V(s);  
      ...  
    end  
  || {totéž dělá další proces}  
coend
```

Na začátku je vstup do kritické sekce volný, tedy hodnota semaforu 1

Z funkce P(s) se vrátíme, až když je vstup do kritické sekce volný

Zavoláním V(s) signalizujeme, že je kritická sekce nyní volná a dovnitř může někdo další

Otázky k uvedenému příkladu

Co kdybychom na začátku semafor špatně inicializovali na hodnotu 2?

Co kdybychom na začátku semafor špatně inicializovali na hodnotu 0?

Co kdybychom zapomněli po dokončení kritické sekce zavolat V(s) ?

Co kdybychom před vykonáním kritické sekce nezavolali operaci P(s)?

Použití semaforů

Vzájemné vyloučení

- **Mutexy**, binární semafore .. 0 a 1

Binární semafor může nabývat jen hodnot 0 a 1

Kooperace procesů

- Problém omezených zdrojů (např. velikost bufferu)
- Obecné semafore .. 0, 1, 2 ..

Pro vzájemné vyloučení můžeme samozřejmě využít obecný semafor, binární nám navíc může ohlídat, že hodnoty budou jen 0 a 1

Vzájemné vyloučení - KS

- Procesy soupeří o zdroj
- Ke zdroji může chtít přistupovat víc než 1 proces v daném čase
- Každý proces může existovat bez ostatních
- Interakce POUZE pro zajištění serializace přístupu ke zdroji

Kooperace procesů

- Procesy se navzájem **potřebují**, potřeba vzájemné výměny informací
- Nejjednodušší případ – pouze synchronizační signály
- Obvykle – i další informace – např. zasíláním zpráv

Producent – konzument (!!!)

Producent – konzument je jedna ze základních synchronizačních úloh z teorie OS.

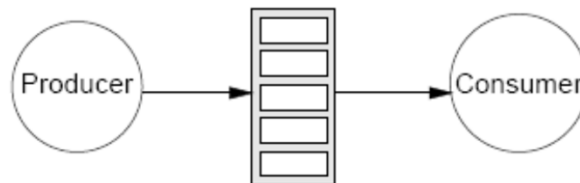
Cílem je správně synchronizovat přístup k sdílenému bufferu omezené velikosti – ošetřit mezní stavy, kdy je prázdný a naopak plný.

Měli byste umět v obecné podobě tuto úlohu vyřešit s využitím tří semaforů.

Problém producent-konzument

- Problém ohraničené vyrovnávací paměti (bounded buffer problem, Dijkstra 1968)
- Dva procesy společnou paměť (buffer) pevné velikosti N položek
- Jeden proces – producent generuje nové položky a ukládá do vyrovnávací paměti
- Paralelně konzument – data vyjímá a spotřebovává

Producent - konzument

Př. Hlavní program tiskne x tiskový server, blok – 1 stránka

Př. Obslužný prog. čte data ze zařízení x hlavní program je zpracovává

Různé rychlosti procesů

- Procesy – různé rychlosti – zabezpečit, aby nedošlo k přetečení / podtečení

- Konzument musí být schopen **čekat** na producenta, nejsou-li data
- Producent – **čekat** na konzumenta, je-li buffer plný

Prod-konz. pomocí semaforů

- Pro synchronizaci obou procesů
- Pro vzájemné vyloučení nad KS
- Proces se zablokuje P, jiný ho vzbudí V
- Semaforey:
 - e** – počet prázdných položek v bufferu dostupných producentovi (empty)
 - f** – počet plných položek ještě nespotřebovaných konz. (full)

Třetí semafor

- Semafor **m** pro vzájemné vyloučení
- Přidávání a vybírání ze společné paměti může být obecně kritickou sekcí

P&K - implementace

Var

```
e: semaphore = N;      // prázdných  
f: semaphore = 0;     // plných  
m: semaphore = 1;     // mutex
```

P&K – implementace II. (!)

cobegin

```
while true do { producent
```

```
begin
```

```
produkuj záznam;
```

```
P(e);                      // je volná položka?
```

```
P(m); vlož do bufferu; V(m);
```

```
V(f);                      // zvětší obsazených
```

```
end {while}
```

Není-li volná položka v
bufferu, zablokuje se

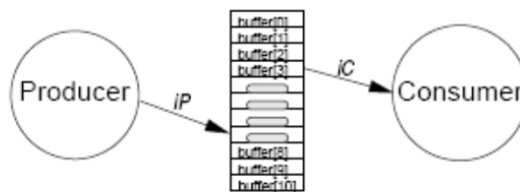
P&K – implementace III.

```
||
while true do { konzument }
begin
    P(f); // je plná nějaká položka?
    P(m); vyber z bufferu; V(m);
    V(e); // zvětši počet prázdných
    zpracuj záznam;
end {while}
coend.
```

Pokud je buffer prázdný,
zablokuje se

P&K poznámky

- Vyrovnávací paměť se často implementuje jako pole – buffer [0..N-1]

P&K poznámky

- Oba procesy – vlastní index do pole buffer
- Např. operace přidej do bufferu:
 - $buffer[iP]:=polozka; iP:=(iP+1) \bmod N;$

- Pokud je buffer jako pole, vzájemné vyloučení pro přístup dvou procesů nebude potřebné, každý přistupuje pouze k těm, ke kterým má přístup dovolen operací V(s)

Literatura

obrázek Solaris LWP procesy

z knížky

W.Stalling: Operating systems –
Internals and design Principles